

шоу-передачах, використання тематичних вкладок до найбільш популярних серед дорослих, молоді та дітей газет і журналів з проблематики формування здорової сексуальності.

Боротьбу із сексуальним безкультур'ям слід проводити і у вищих навчальних закладах шляхом спеціальних курсів, адже у студентському віці молодь більш усвідомлено розуміє вагомість зазначеного питання. Дієвими методами формування здорової сексуальності можуть бути: метод створення спеціальних ситуацій, ігровий тренінг, лекції, диспути та ін.

Використана література:

1. [http:// m.health.gov.ua/](http://m.health.gov.ua/) – Молодь за здоров'я.
2. [http:// m.health.gov.ua/ health.nsf/h/gys](http://m.health.gov.ua/health.nsf/h/gys) – Страница для молодежи про секс и планирование семьи.
3. Комісарова С. М. Мистецтво сімейного життя / С. М. Комісарова, М. В. Білогорка, М. В. Шаплавський. – Чернівці : Золоті литаври, 2003. – 100 с.
4. Кузнецова О. А. Статеве виховання школярів : навчальний посібник. – Миколаїв : Вид-во "ІЛІОН", 2004. – 176 с.
5. Роль засобів масової інформації та інших джерел у формуванні здорового способу життя молоді / О. Яременко, О. Балакірева, Н. Бутенко, О. Вакулєнко та ін. – К. : Український ін-т соціальних досліджень, 2000. – 111 с.

ИВАХНЕНКО Т. Т. Влияние внешних факторов на формирование здоровой сексуальности молодежи.

В статье автор анализирует внешние факторы влияния на формирование здоровой сексуальности молодежи.

Ключевые слова: молодежь, юность, секс, сексуальность, семья, образование, СМИ, порнография, половая жизнь.

IVACHNENKO T. T. The influence of external factors on formation of healthy sexuality of young people.

In this article the author analyzes the external factors of influence in regard to the healthy sexual development of the youth.

Key words: youth, sex, sexuality, family, education, mass media, pornography, sexual life.

**Кобернік С. Г.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПОСІБНИКІВ З ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

У статті висвітлено методичні аспекти розробки та використання традиційних та сучасних навчальних посібників з географії для основної школи. Подано авторську класифікацію посібників з географії для учнів. Запропоновано методичні рекомендації щодо застосування навчальних посібників у процесі вивчення шкільних курсів географії у 6-9 класах.

Ключові слова: посібники з географії, учні основної школи, класифікація навчальних посібників, навчально-методичний комплекс, методичні рекомендації для вчителів.

Навчальні посібники з географії для учня основної школи є необхідною складовою сучасного навчально-методичного комплексу, який має допомогти учням у засвоєнні програмного матеріалу.

Для того, щоб вчителю географії зорієнтуватись у наявному переліку навчальних посібників необхідно комплексно проаналізувати їх зміст, структуру та визначити методичні можливості щодо їх використання у навчальному процесі.

На сьогодні існує досить різноманітний спектр навчальних посібників з географії для школяра. З кожним роком з'являються нові різновиди навчальних посібників з географії для учнів 6-9 класів, які розрізняються за своїм призначенням, змістовим наповненням, поєднанням матеріалів та рубрик, формою подання тощо. У зв'язку з цим, актуальною є проблема класифікації та методичної характеристики існуючих посібників з географії для учнів основної школи.

У межах комплексного дослідження сучасної дидактичної системи навчання географії в основній школі, значну увагу нами приділено визначенню місця і методичних можливостей навчальних посібників з географії, що розраховані на учня, з метою їх ефективного застосування у навчальному процесі. Виходячи з цього були сформульовані та практично реалізовані такі основні завдання:

- проаналізувати зміст та структурні особливості традиційних й новітніх посібників, що використовуються в курсах географії основної школи;
- виокремити класифікаційні ознаки та на їх основі створити сучасну класифікацію навчальних посібників з географії для учнів;
- визначити головні напрями для вдосконалення змісту та структури посібників з географії для учнів 6-9 класів;
- створити за авторськими ідеями моделі сучасних навчальних посібників з географії для учнів та експериментально перевірити ефективність їх застосування у навчальному процесі основної школи;
- розробити методичні рекомендації та поради для вчителів і учнів щодо використання матеріалів навчальних посібників та їх рубрик під час вивчення шкільних курсів географії у 6-9 класах.

Для створення класифікації навчальних посібників з географії нами були використані класифікаційні ознаки, які згруповані за такими основними напрямками: відповідність чинній навчальній програмі; обов'язковість та регулярність використання в навчальному процесі; функціональність за дидактичною метою; цільове призначення; спосіб подання інформації.

За відповідністю чинним навчальним програмам з географії всі

посібники для школяра слід поділити на дві основні групи: 1) посібники, що відповідають змісту чинної навчальної програми з конкретного курсу (наприклад: географічні атласи, контурні карти, хрестоматії, робочі зошити учня на друкованій основі); 2) посібники загальногеографічного спрямування (географічні енциклопедії, довідники, словники, статистичні матеріали тощо). Навчальні посібники з першої групи повинні проходити науково-методичну експертизу та мати відповідний гриф МОНМС України щодо їх рекомендації та схвалення для використання у навчальному процесі загальноосвітньої школи.

За обов'язковістю використання у навчальному процесі з географії у 6-9 класах посібники слід поділяти на: обов'язкові та необхідні для засвоєння змісту конкретного курсу (до них належать відповідні картографічні матеріали, навчальні таблиці) та необов'язкові, які використовуються учнями періодично за вказівкою вчителя або самостійно, на власний розсуд, як додаткові інформаційні джерела для поглиблення відповідних географічних знань.

За функціональністю, залежно від пріоритетної дидактичної мети, розрізняють посібники з географії, які використовують:

– як засоби унаочнення (навчальні таблиці, карти та картосхеми, фотоматеріали, відеофрагменти, структурно-логічні схеми, графіки, діаграми тощо);

– для розширення та поглиблення знань з конкретного питання або теми;

– для корекції, контролю та самоконтролю навчальних досягнень з певної теми, розділу або курсу загалом.

За цільовим призначенням розрізняють посібники з географії, розроблені з метою забезпечення:

– виконання та відповідного оформлення практичних та самостійних робіт (контурні карти, практикуми, робочі зошити);

– здійснення поточного та періодичного контролю навчальних досягнень (різні види контрольних робіт: тестові завдання, числові програмовані роботи, завдання з “німою” картою, комплексні контрольні роботи тощо);

– підготовки повідомлень та доповідей на уроках географії за змістом навчального матеріалу, що вивчається (хрестоматії, довідники, енциклопедії, фахові періодичні видання);

– узагальнення та систематизації географічних знань (опорні схеми, порівняльні таблиці, графічні конспекти тощо);

– поступової підготовки до державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання з географії (тренувальні тестові завдання різних рівнів складності).

За видом інформаційного носія всі посібники з географії можна поділити

на три основні групи: навчальні посібники на друкованій основі, електронні навчальні посібники та мережа Інтернет (відповідні сайти географічного змісту).

Характеристику основних груп посібників за виокремленими класифікаційними ознаками подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Класифікація навчальних посібників з географії

<i>№</i>	<i>Класифікаційна ознака</i>	<i>Основні групи посібників</i>
1.	Відповідність навчальній програмі	– посібники, що відповідають змісту навчальної програми з конкретного курсу; – посібники, які не відповідають навчальній програмі.
2.	Обов'язковість та регулярність використання у навчальному процесі	– необхідні для засвоєння програмного матеріалу посібники, які постійно використовуються у навчальному процесі; – посібники географічного змісту, розраховані на епізодичне застосування.
3.	Функціональність за дидактичною метою	– посібники як засоби унаочнення; – посібники для розширення та поглиблення знань; – посібники для корекції та контролю навчальних досягнень.
4.	Цільове призначення	– посібники для виконання практичних та самостійних робіт; – посібники для узагальнення та систематизації знань; – посібники для проведення контрольних робіт; – посібники для підготовки доповідей та повідомлень; – посібники для підготовки до державної підсумкової атестації та ЗНО з географії.
5.	Спосіб подання інформації	– посібники на друкованій основі; – електронні посібники; – Інтернет-ресурси.

Усі посібники з географії можна також умовно розподілити за тривалістю їх використання у навчальному процесі на *т р а д и ц і й н і*, які вже значний період застосовуються в шкільних курсах географії та *с у ч а с н і*, що з'явилися протягом останніх 10-15 років. До традиційних навчальних посібників з географії для учнів основної школи слід віднести стінні карти, атласи, контурні карти, навчальні таблиці, картосхеми, хрестоматії (див. Схему 1).

Одними з обов'язкових навчальних посібників з географії для школяра є стінні географічні карти, атласи та контурні карти [1; 6]. Недаремно карти й

атласи називають “другою мовою” географії, адже у змісті кожної теми є певна кількість об’єктів географічної номенклатури, місцезнаходження яких учень має чітко визначати на відповідній карті. Звикаючи до регулярної роботи з картами атласу школяр удосконалює та демонструє свої вміння під час опитування на уроці, показуючи необхідні об’єкти на стінній карті біля дошки.

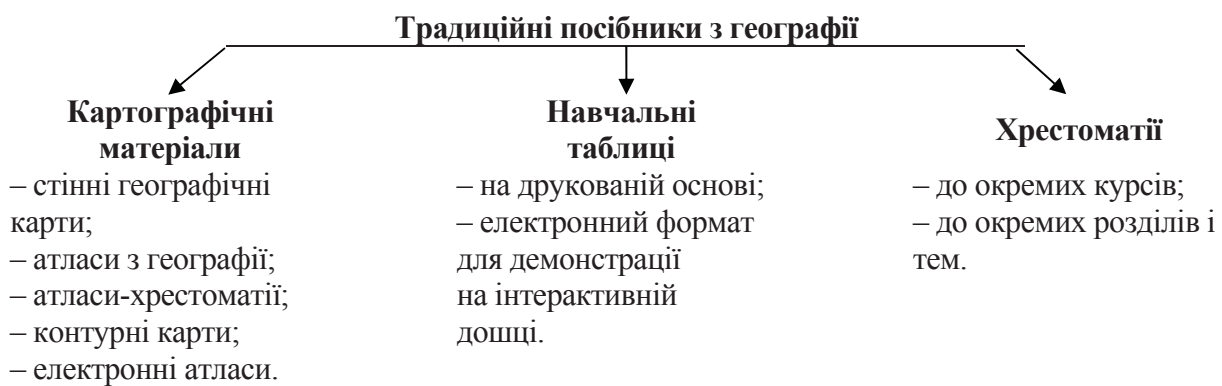

Схема 1. Традиційні навчальні посібники з географії для учнів основної школи

Необхідною складовою навчально-методичного комплексу з географії для основної школи є також контурні карти. Традиційні набори контурних карт розроблені й використовуються для вивчення географії в усіх класах. Для кращого запам’ятовування програмних географічних об’єктів учні позначають їх на відповідних контурних картах. Саме на це спрямована значна кількість практичних робіт з географії у 6-9 класах.

З метою унаочнення та систематизації знань в курсах шкільної географії використовують навчальні таблиці. Зміст навчальних таблиць найчастіше складають у відповідному поєднанні зображення реальних об’єктів, процесів та явищ, портрети видатних географів, схеми, узагальнювальні таблиці, картосхеми, в яких зображено найважливішу інформацію з теми, що вивчається.

На сьогодні в шкільних кабінетах географії використовуються переважно таблиці на друкованій основі, а також, за умови наявності інтерактивної дошки, застосовуються електронні версії навчальних таблиць. Набори таблиць є особливо корисними у 6-7 класах. За допомогою навчальних таблиць учні краще сприймають абстрактні поняття у 6 класі та матеріал про віддалені території у 7 класі. За останні десятиріччя навчальні таблиці з географії майже не перевидавались, що негативно впливає на рівень запам’ятовування школярами навчальної інформації на уроці.

Хрестоматії або книги для читання – це збірники додаткових географічних фактів та описових характеристик об’єктів і явищ, які створені

за змістом курсів шкільної географії, відповідають навчальній програмі та розраховані на розширення й поглиблення географічних знань.

Найчастіше у шкільній практиці учні використовують хрестоматії для підготовки повідомлень, доповідей та написання рефератів. Станом на сьогодні найкраще забезпечені хрестоматійними матеріалами курси фізичної географії, тому що вони є більш стабільними й не зазнають істотних змін на відміну від економічної і соціальної географії. Найбільшу кількість перевидань у різних варіантах витримала хрестоматія з географії материків і океанів за редакцією Т. О. Смірнкової [19].

Починаючи з середини 1990-х років у зв'язку з формуванням сучасної дидактичної системи навчання географії в основній школі та створенням відповідного навчально-методичного забезпечення для кращого засвоєння програмного матеріалу географічних курсів з'являються й дістають поширення нові за змістом та структурою навчальні посібники для школярів, серед яких: робочі зошити учня, практикуми, навчальні комплекси, географія в опорних схемах та таблицях, дидактичні матеріали для оцінювання навчальних досягнень, збірники тестових завдань, довідники та енциклопедії для школяра тощо (див. схему 2).

Одним із ініціаторів створення робочих зошитів з географії для учня на друкованій основі був досвідчений вчитель і методист О. Я. Скуратович. Саме за його авторськими ідеями та редагуванням з'явилися у 1990-ті роки робочі зошити учня для 5, 6 та 7 класів [16; 2]. Основним завданням перших робочих зошитів було допомогти учням краще опанувати новий матеріал й закріпити здобуті географічні знання на практиці шляхом виконання різнорівневих письмових завдань, переліки яких додавались до кожної теми. У зміст завдань, крім знання визначень провідних понять та теоретичних узагальнень з теми, були включені завдання практичного характеру: складання структурних схем, заповнення таблиць, нанесення необхідних об'єктів на контурну карту, побудова графіків і секторних діаграм.

З метою, щоб учні мали зворотній зв'язок і перевіряли набуті знання з кожної великої теми або розділу, в робочих зошитах для 6-7 класів з'явилась рубрика "Перевірте свої знання", в якій пропонувались переважно тестові завдання закритого й відкритого типів.

Для вироблення в учнів самомотивації до вивчення програмного географічного матеріалу у зміст робочих зошитів окремі автори почали включати елементи цікавого, наприклад: у зошиті для 6 класу (автор Л. М. Микитенко) є рубрика "Для обізнаних і допитливих", у зошитах для 7 та 8-9 класів (автори М. Д. Білоус, П. О. Масляк, П. Г. Шищенко) розміщено рубрику "У вільну хвилинку", в якій подано тематично відповідні ребуси та кросворди [16; 2; 15].

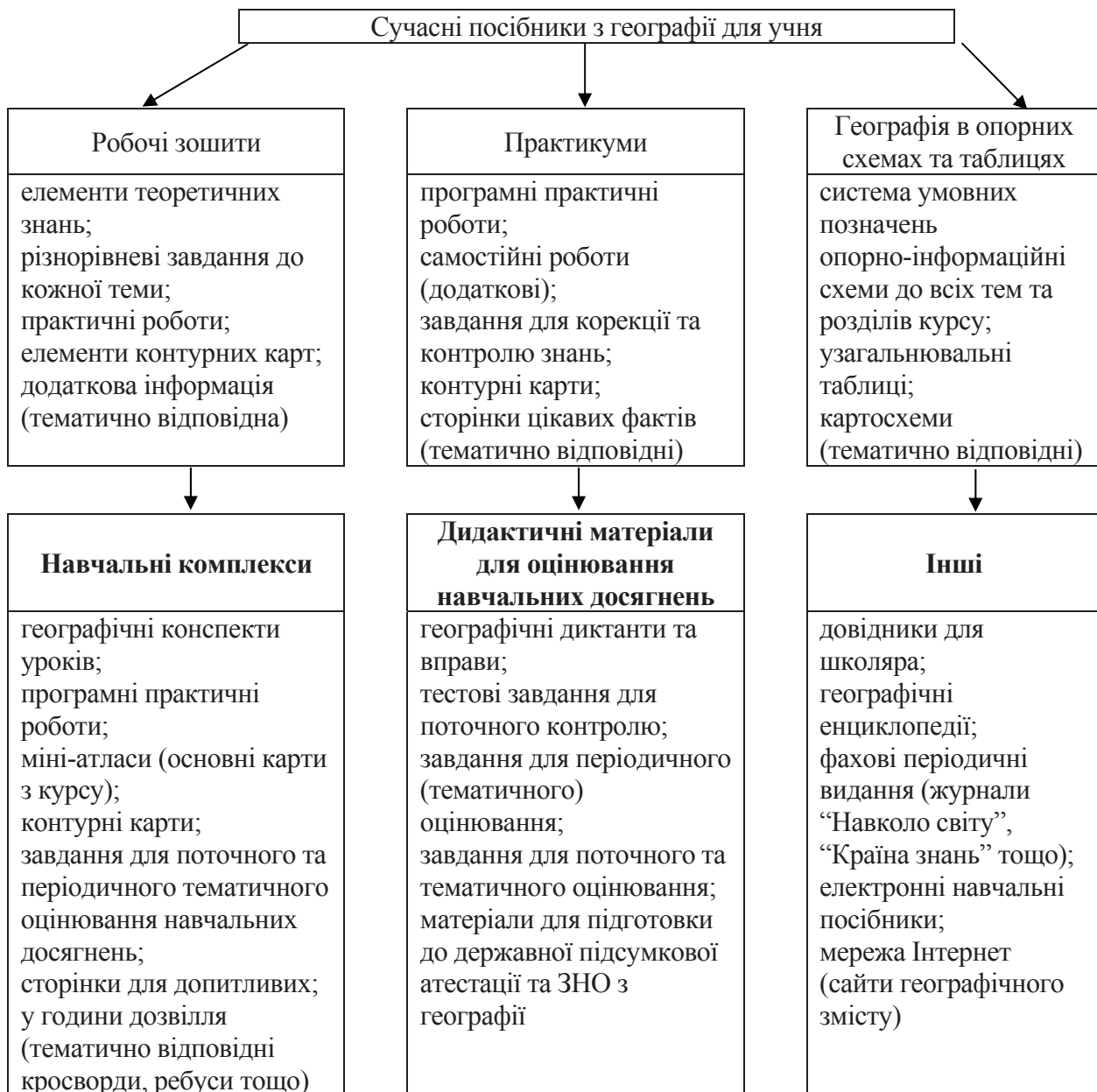

Схема 2. Сучасні навчальні посібники з географії для учнів основної школи

Не зважаючи на інноваційні підходи до розробки структури і змісту робочих зошитів учня з географії на друкованій основі у 1990-х роках, вони мали й певні недоліки. Одним з них був значний обсяг зошитів, який сягав ста й більше сторінок й потребував від школярів регулярної, майже на кожному уроці, письмової роботи та значних витрат часу на виконання письмових завдань вдома, а вчителі були змушені систематично перевіряти та оцінювати зміст виконаних учнями завдань. Звичайно, досвідчені педагоги не намагались виконувати з учнями всі наявні у зошиті завдання й підходили до цього диференційовано: у “сильних” класах школярам пропонувались для розгляду частково-пошукові й проблемні завдання, у “слабших” – виконувались завдання переважно репродуктивного характеру. До недоліків

перших робочих зошитів з географії також можна віднести відсутність чітко розроблених алгоритмів для виконання програмних практичних робіт та сформованих варіантів завдань для проведення поточного і періодичного контролю навчальних досягнень школярів.

У межах комплексного педагогічного дослідження сучасної дидактичної системи навчання географії в основній школі протягом 2000–2011 рр. нами було розроблено й успішно апробовано у навчальному процесі шкільних курсів географії 6-9 класів авторські моделі різних за змістом, структурою та призначенням навчальних посібників для учнів. Усі посібники створювались з урахуванням вимог до цільових аспектів та змісту географічної освіти основної школи відповідно Державного стандарту базової середньої освіти та чинних навчальних програм з географії [5; 17; 18].

Так, у 2001 році нами було розроблено практикуми з географії для учнів 6-9 класів, основними структурними складовими для яких було визначено: програмні практичні роботи, додаткові самостійні роботи, необхідні для виконання практичних та самостійних робіт контурні карти, завдання для корекції та контролю знань, тематично відповідні сторінки цікавих фактів [13]. Протягом наступних 10 років зміст практикумів неодноразово вдосконалювався з урахуванням змін у нових навчальних програмах.

У 2003 році нами створено модель своєрідних навчальних комплексів з географії для учнів 6-9 класів, до змісту яких було включено програмні практичні роботи, міні-атлас, необхідні набори контурних карт, блоки завдань для тематичного оцінювання, сторінки для допитливих та рубрику “У години дозвілля” з тематично відповідними кросвордами [14].

Пізніше, з 2006 року з’являються різні варіанти зошитів для виконання практичних робіт і проведення тематичного контролю навчальних досягнень учня, які були розроблені переважно авторами нових підручників з географії, наприклад зошити на друкованій основі В. М. Бойко, С. В. Міхелі.

У 2002 році нами було завершено роботу над змістом навчальних посібників для учнів 6-9 класів “Географія в опорних схемах, таблицях та картосхемах” [9]. Програмний матеріал до всіх тем і розділів кожного курсу відображено й певним чином структуровано у вигляді опорно-інформаційних схем, розроблених за авторською методикою, яка відома в Україні з середини 1990-х років. Ці посібники створено для узагальнення та систематизації програмного матеріалу з географії, а також з метою інтенсифікувати процес вивчення нової для школярів інформації й відповідно більше уваги на уроках приділяти використанню інтерактивних форм та методів навчання, які є найбільш цікавими та корисними для учнів. У 2010 році з метою допомоги учням якісно підготуватись до державної підсумкової атестації з географії та проходження зовнішнього незалежного оцінювання після закінчення старшої школи нами розроблено навчальний

посібник, в якому у вигляді опорних схем, картосхем, узагальнювальних таблиць подано основний зміст шкільних курсів географії [10]. Для зручності роботи з матеріалами посібника запропонована авторська система умовних позначень та скорочень, яка дозволяє істотно прискорити повторення географічних тем згідно з чинною програмою.

До 2002 р. серед дидактичних матеріалів для оцінювання навчальних досягнень учнів з географії в основній школі переважали завдання для здійснення поточного контролю у вигляді різних за змістом і формою подання географічних диктантів та тестових завдань закритого типу.

У зв'язку з упровадженням обов'язкового тематичного оцінювання навчальних досягнень з предметів у загальноосвітній школі, нами протягом 2002–2003 рр. було розроблено посібники для корекції та контролю знань учнів 6-9 класів “Дидактичні матеріали для поточного контролю та тематичного оцінювання навчальних досягнень школярів” [11]. У зміст посібників увійшли комплекти різноманітних завдань для здійснення поточного та тематичного контролю з усіх тем та розділів географічних курсів основної школи. Для поточного контролю навчальних досягнень учнів запропоновані програмовані контрольні роботи (числові диктанти, тестові завдання, тематично відповідні фрагменти “німої” карти) та самостійні роботи зі складання структурних схем і заповнення порівняльних та узагальнювальних таблиць. Створені за авторською концепцією контрольні роботи для тематичної атестації містять завдання чотирьох рівнів складності з чітко розробленими критеріями щодо їх оцінювання.

Для ефективного застосування матеріалів сучасних посібників на уроках географії, зокрема робочих зошитів, практикумів, навчальних комплексів, дидактичних матеріалів для корекції та контролю знань вчителю необхідно дотримуватись таких загальних *методичних рекомендацій*:

– на першому етапі використання посібника слід звернути увагу та ознайомити учнів з передмовою або зверненням авторів до школярів, в яких йдеться про особливості роботи з різними рубриками посібника та подано вимоги щодо виконання окремих завдань, заповнення та оформлення таблиць, картосхем тощо;

– наголосити школярам, які матеріали посібника будуть регулярно опрацьовуватись на уроках географії, а що буде пропонуватись для самостійного виконання або ознайомлення в рамках домашньої підготовки;

– перед виконанням програмних практичних робіт або додаткових самостійних необхідно проводити інструктаж, під час якого звернути увагу учнів на мету, обладнання, використання інформаційних джерел для реалізації завдань даної роботи, час відведений на її виконання, за потребою розподілити школярів на варіанти (групи), диференційовано (залежно від рівня підготовки класу та окремих учнів) пропонувати завдання з наявного у

посібнику переліку для обов'язкового виконання. Аналогічний інструктаж слід оголошувати також на початку проведення поточних та тематичних контрольних робіт, що подані у змісті відповідного посібника;

– регулярно перевіряти та оцінювати письмові види робіт, що виконують учні у змісті навчального посібника, аналізувати їх результати, вказувати на типові помилки. Саме за таких умов школярі швидше звикають до вимог щодо виконання завдань та їх належного оформлення у змісті посібника.

У 2001–2003 рр. з метою допомогти учням 9 класу краще підготуватись до державної атестації з географії за змістом програми екзамену (затвердженими МОН України білетами) нами було розроблено навчальний посібник, до якого увійшли орієнтовні відповіді на екзаменаційні запитання з відповідними методичними рекомендаціями та порадами [8]. Кожна відповідь на запитання білетів включала: чіткий логічно послідовний план, перелік необхідних тематичних карт, структурований зміст, висновок.

За авторською ідеєю у 2003–2004 рр. була створена модель сучасного довідника з географії для школярів та абітурієнтів, згідно з якою у зміст довідника увійшли матеріали з усіх курсів шкільної географії, словник основних географічних термінів і понять, сучасні статистичні дані, подані у вигляді таблиць, та найважливіші карти України та світу. Згідно з авторською моделлю кожне питання у довіднику висвітлюється окремим блоком за таким алгоритмом: план подання інформації, перелік необхідних тематичних карт, описова частина у вигляді текстового матеріалу, засоби унаочнення (схеми, малюнки, картосхеми, узагальнювальні таблиці), загальний висновок. З 2006 року у зміст довідників з географії до всіх розділів (курсів) нами запропоновано блоки тематично відповідних тестових завдань закритого типу для самоконтролю, з метою перевірки та визначення учнями рівня засвоєння навчальної інформації [4; 12].

У зв'язку з обов'язковим проходженням учнями 9 класів державної підсумкової атестації з географії та підготовки школярів до зовнішнього незалежного оцінювання актуальним є створення відповідних збірників завдань, спрямованих допомогти учням завчасно підготуватись до майбутніх випробувань. Окремі такі посібники вже з'явилися й проходять апробацію у навчальному процесі [3; 7].

Станом на сьогодні, крім постійного оновлення вище вказаних навчальних посібників, авторські колективи працюють над розробкою змісту робочих зошитів для учнів з географії на комбінованій основі з поєднанням таких основних рубрик: графічні конспекти уроків, проблемні запитання і завдання для кмітливих учнів, програмні практичні роботи, завдання для поточного контролю, комплексні контрольні роботи, а також над створенням тематично відповідних мультимедійних презентацій з використанням інтерактивної дошки для проведення уроків географії у 6-9 класах основної

школи.

Отже, підсумовуючи вище сказане, можна зробити такі висновки щодо сучасного стану використання у навчальному процесі посібників з географії для учнів основної школи:

1. Сучасна шкільна практика використовує досить широкий спектр навчальних посібників з географії, що розраховані на учня. Крім традиційних посібників (атласи, контурні карти, навчальні таблиці, хрестоматії), які є обов'язковими для оволодіння географічними знаннями, з'являються нові за змістом та структурою навчальні посібники на зразок робочих зошитів, практикумів, навчальних комплексів, дидактичних матеріалів для контролю навчальних досягнень тощо, які учні використовують за вказівкою вчителя.

2. Навчальні посібники з географії для учнів основної школи можна класифікувати за такими напрямками: відповідність чинній навчальній програмі; обов'язковість та регулярність використання в навчальному процесі; функціональність за дидактичною метою; цільове призначення; спосіб подання інформації. Запропонована класифікація навчальних посібників з географії для учнів дозволить педагогу краще усвідомити їх значення та визначити можливості щодо застосування у навчальному процесі.

3. Створені за авторськими ідеями навчальні посібники з географії для учнів 6-9 класів основної школи мають проходити належну фахову експертизу та потребують відповідної апробації у загальноосвітніх навчальних закладах для визначення доцільності й ефективності їх використання у навчальному процесі.

4. Авторам сучасних навчальних посібників з курсів шкільної географії необхідно передбачати у передмовах до них своєрідні блоки методичних рекомендацій і порад для вчителя та учня, що сприятиме раціональному засвоєнню матеріалів з різних рубрик посібників під час вивчення географії.

5. На першому етапі використання сучасних посібників на друкованій основі вчителю географії слід схарактеризувати їх цільове призначення, зміст та структуру; вказати школярам на особливості їх застосування у навчальному процесі; регулярно проводити інструктаж перед виконанням практичних, самостійних та контрольних робіт; надавати учням відповідні консультації.

Використана література:

1. Атласи з географії для 6, 7, 8, 9 класів / упорядники: О. Я. Скуратович, Н. І. Чанцева. – К. : Картографія, 2005–2010.
2. Білоус М. Д. Географія материків і океанів : Робочий зошит учня 7 клас / М. Д. Білоус. – К. : Абрис, 2000. – 120 с.
3. Бойко В. М. Географія. Зовнішнє незалежне оцінювання. Тестові завдання : посібник для тренування / В. М. Бойко, Г. І. Карпюк, Н. І. Чанцева. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. – 80 с.

4. Великий довідник школяра з тестовими завданнями: математика, інформатика, фізика, хімія, біологія, географія – К. : Махаон-Україна, 2007. – С. 707-862.
5. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Освіта України (спецвипуск), 2004. – № 5. – С. 1-13. – (Національний стандарт України).
6. Електронні атласи з географії для 6, 7, 8, 9 класів. – К. : Інститут передових технологій, 2005–2010.
7. Збірник завдань для державної підсумкової атестації з географії: 9 кл. / Р. В. Гладковський, А. І. Довгань, Л. Б. Паламарчук, В. В. Совенко. – К. : Центр навч.-метод. л-ри, 2011. – 192 с.
8. *Кобернік С. Г.* Географія. 9 клас. Відповіді на питання білетів державної атестації : навчальний посібник / Сергій Георгійович Кобернік. – К. : Стафед – 2, 2001. – 96 с.
9. *Кобернік С. Г.* Географія в опорних схемах, таблицях та картосхемах: 6, 7, 8, 9 класи : навчальні посібники / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2002 – 2011.
10. *Кобернік С. Г.* Географія в опорних схемах, таблицях та картосхемах: Повний повторювальний курс, підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання та державної атестації / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко / за ред. С. Г. Коберніка. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2011. – 312 с.
11. *Кобернік С. Г.* Географія: Дидактичні матеріали для поточного контролю та тематичного оцінювання для 6, 7, 8, 9 класів : навчально-методичні посібники / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2002-2003.
12. Географія: довідник для абітурієнтів та школярів загальноосвітніх навчальних закладів з тестовими завданнями: навчальний посібник / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко / за ред. С. Г. Коберніка. – Видання четверте, виправлене та доповнене. – К. : Літера ЛТД, 2011. – 624 с.
13. *Кобернік С. Г.* Практикуми з курсів географії для 6, 7, 8, 9 класів / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2001-2011.
14. *Кобернік С. Г.* Навчальні комплекси з курсів географії для 6, 7, 8, 9 класів : навчально-методичні посібники / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко, О. Ф. Надтока. – К. : А.С.К., 2003-2007.
15. *Масляк П. О., Шищенко П. Г.* Географія України: Робочий зошит учня 8-9 класи / П. О. Масляк, П. Г. Шищенко. – К. : Зодіак-ЕКО, 1999. – 96 с.
16. *Микитенко Л. М.* Загальна географія: Робочий зошит для учня 6 клас / Л. М. Микитенко. – К. : Просвіта, 1995. – 96 с.
17. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія: 6-11 класи. Економіка / [упорядкув. : Н. В. Бескова]. – К. : Перун, 2005. – С. 3-61.
18. Програми для середньої загальноосвітньої школи: Географія 5-10 кл. / [упорядкув. : Н. В. Бескова]. – К. : Шкільний світ, 2001. – С. 3-81.
19. Хрестоматія з географії материків і океанів / упорядник Т. О. Смірнова. – К. : Рад. шк., 1991. – 383 с.

КОБЕРНИК С. Г. Методические аспекты использования в процессе обучения пособий по географии для учеников основной школы.

В статье освещены методические аспекты разработки и использования традиционных и современных учебных пособий по географии для основной школы. Подано авторську класифікацію посібий по географії для учасихся. Предложено методические рекомендации по применению учебных пособий в процессе изучения школьных курсов географии в 6–9 классах.

Ключевые слова: *пособия по географии, ученики основной школы, классификация учебных пособий, учебно-методический комплекс, методические рекомендации для учителей.*

KOBERNIK S. G. Methodological aspects of education use geographical manuals for the pupils of elementary school.

The article highlights the methodological aspects of the development and use of traditional and modern manuals of geography for elementary schools. Given author's classification of geography manuals for the pupils of elementary school. Proposed methodological recommendations for the use of manuals in the school courses of geography in the 6 – 9 forms.

Keywords: *manuals of geography, pupils of elementary school, classification of manuals, educational and methodological complex, methodological recommendations for teachers.*

Коленцова В. М.
Одеський державний аграрний університет

МЕТОДИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЯКІСНОГО НАВЧАННЯ ПРАВОПИСУ ВЕТЕРИНАРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У статті визначаються методичні передумови, які сприяють оптимізації процесу навчання правопису ветеринарної термінології. Досліджено основні умови розробки правил правопису ветеринарних термінів; визначено комплекс вправ для формування орфографічних навичок та вмій.

Ключові слова: *правопис, ветеринарні терміни, орфографічні навички, орфографічна компетенція.*

Формування орфографічної компетенції є однією з найголовніших проблем підготовки фахівців вищих навчальних закладів, оскільки рівень грамотності є чи не найважливішим індикатором не лише професіоналізму, а, головним чином, інтелекту особистості, це, зрештою, його візитна картка на ринку праці, його обличчя. Саме тому навчання орфографії варто приділяти особливу увагу. В останні роки із вказаної проблеми накопичено чималий вітчизняний та зарубіжний досвід. Ця проблема набула висвітлення у працях О. Аржанової, М. Баранова, О. Бєляєва, М. Вашуленка, А. Герасимової, В. Лотарєва, В. Мельничайка, Г. Приступи, І. Хом'яка, О. Хорошковської, С. Яворської та інших. Однак визначення методичних передумов якісного навчання правопису ветеринарних термінів студентів вищих аграрних закладів освіти не зазнало ґрунтовного дослідження, що й зумовлює актуальність цієї публікації.

Мета статті – визначити методичні передумови якісного навчання правопису ветеринарних термінів студентів вищих аграрних закладів освіти. Завдання публікації – окреслити основні умови розробки правил правопису ветеринарних термінів; визначити комплекс вправ для формування орфографічних навичок та вмій.

В основі навчання правопису ветеринарних термінів покладено граматичний підхід, оскільки, за словами М. Николина, формування стійких і незворотних орфографічних умінь і навичок неможливе без участі мислення, без усвідомлення учнями орфографічного матеріалу. Осмислення орфограми робить цілеспрямованою орфографічну діяльність як викладача, так і студента [5, с. 35]. Необхідною умовою запам'ятовування є розуміння матеріалу, утворення смислових зв'язків. Незрозумілий матеріал, як правило, не викликає інтересу, запам'ятовується гірше, ніж систематизований,